

Ledarhandledning för bildstödd utbildning om våld

www.bildsamt.se

Innehåll

Introduktion och instruktioner	sid 1
Funktionshinderspecifikt våld och försummelse	sid 3
Fysiskt våld	sid 5
Ekonomiskt våld	sid 7
Psykiskt våld	sid 9
Sexuellt våld	sid 11

Övergripande instruktioner till det förebyggande materialet

Bakgrund/syfte: Materialet är framtaget i samarbete med gymnasiesärskola. Syftet är att öka kunskapen hos personer med kommunikationssvårigheter eller kognitiva svårigheter om olika typer av våld och vad som är tillåtet och inte. Materialet utgår från situationer som målgruppen känner igen och kan relatera till. Materialet kan användas i daglig verksamhet, särskola och liknande verksamheter från tonåring och uppåt. Materialet består av fem utbildningstillfällen. Vid varje tillfälle tas en typ av våld upp: sexuellt, fysiskt, psykiskt, ekonomiskt och funktionshinderspecifikt/försummelse. Syftet är inte att deltagarna ska lära sig vilken kategori olika slags våld hör till, utan uppdelningen och benämningen av varje utbildningstillfälle är främst till för ledarens skull.

Det är viktigt att den som ska använda materialet har kunskap om våld mot personer med funktionsnedsättning, olika typer av våld och hur vanligt det är. På hemsidan finns information om våld samlat under Forskning <https://bildsamt.se/forskning/> En webbutbildning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har tagits fram av NCK: <http://webbkursomvald.se/>

Innan start är det viktigt att personalgruppen har pratat ihop sig så alla känner till att man jobbar med materialet. Att det finns rutiner på arbetsplatsen för hur man ska hantera om det kommer upp något. Det kan vara bra att ha med sig elevhälsan i arbetet med materialet. Uppmuntra personerna att berätta för någon de litar på om de varit utsatta för något.

Förberedelser inför användande:

Det sammanlagda materialet består av 3 delar, som ska skrivas ut **enligt instruktioner**.

1. Ledarhandledning med steg för steg instruktioner och kompletterande information.
2. Bildkartor att användas av ledaren, som pekar på nyckelord för att förtydliga. Deltagarna får också möjlighet att peka på bilderna i kartorna.
3. Ark med större bilder för att göra lösa bildkort. Dessa är tänkta för övningar och diskussion.

Innan du börjar använda materialet med en grupp är det viktigt att du känner dig bekväm med det. Läs noga igenom steg för stegguiden och de förtydligande instruktionerna.

Prova materialet med en kollega eller annan intresserad och lär dig pekprata genom att titta på instruktionsfilmen. Du måste sätta in de flesta bilderna i ett våldsrelaterat sammanhang eller en situation och formulera ett enkelt påstående.

Hitta ett passande sätt att visa bildkartorna så att alla kan se. Antingen som pappersmaterial eller som projicering från dator, dokumentkamera eller liknande. Om bilderna presenteras på projektorduk kan du behöva en pekpinne eller laserpekare. Använd den färgade kartan (Pekpratskartan) och komplettera med de specifika kategorikartorna. En del föredrar att visa en bild i taget istället för att visa hela kartan på en gång. Då kan bildkorten användas, **men kategorikartans nedersta rad är viktig för att prata om vad som är fel, brottsligt och förbjudet och att man ska berätta för någon man litar på för att få hjälp om man blivit utsatt för våld.**

Pekpratskartan är uppbyggd och färglagd efter språkliga kategorier för att ledaren lättare ska hitta de ord som ska pekas på. Ofta går det att peka från vänster till höger.

Grå: frågeord och fraser

Blå: personer/pronomen

Röda: verb

Gröna: adjektiv

Det går bra att använda andra illustrationsformer än rollspel t.ex. dockteater eller visa en lämplig film som passar materialet. Ett tips är att filma ett rollspel, så det går att gå tillbaka och visa exakt samma rollspel igen efter att ni gått igenom och förklarat det. Det viktigaste är tydligheten, att formen är anpassad till nivån på gruppen.

Var tydlig med vad som är rätt och fel och vad som är förbjudet enligt lag!

Deltagarna bör få tillgång till kartorna vid behov. En del kanske vill ta med sig kartan hem. En del kan vilja prata och ställa frågor direkt efter lektionen eller en annan dag, om vad som diskuterats.

Kom ihåg att repetition är kunskapens moder. Utbildningen kan behöva upprepas.

Manual för ledaren - Funktionshinderspecifikt våld

Vad vill vi förmedla med rollspelet?

Alla har rätt att få uttrycka sin åsikt.

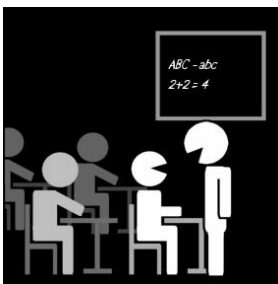
Rollspel

Person 2 startar en diskussion om olika matalternativ i matsalen.

Person 1 behöver sitt samtalshjälpmedel.

Person 2 säger -Vi hinner inte ta fram det nu, men jag vet att du gillar fisk så det får det bli.

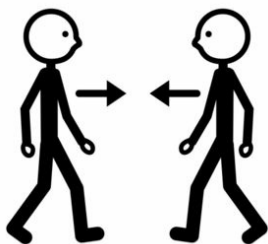
Gå igenom och sammanfatta rollspelet, då det är genomfört.

Diskussionsfrågor t.ex

1. Hur tror du det kändes för person 1 när hen inte fick välja vilken mat hen ville äta?

2. Får man gör så här?

Övningar

- En person som sitter i rullstol och en som går är osams. Den som går hittar på en aktivitet som den som sitter i rullstol inte kan vara med på.

- En person får bindel för ögonen, blir blind. De andra gör fula miner mot den som inte ser. Alla skrattar.

Sammanfattning

Använd bildkortet som hör till denna kategori av våld. *Se instruktion.*

Ingen får hindra någon att vara med för att den behöver hjälpmedel!

Det är den som hindrar som gör fel. Inte den som inte får vara med.

Peka på pekpratskartan när du berättar vad ni vill förmedla med rollspelet:

Orden som är **fetmarkerade** nedan finns på pekpratskartan.

Säg t.ex. "**Alla** har rätt att säga sin åsikt (**uttrycka sig, säga**)" "**Alla** har rätt att **säga** vad de **vill** och vad de inte vill (**vill inte**)". Kanske behöver du upprepa och förtydliga och säga "**Jag** har rätt att säga min åsikt" (**uttrycka sig, säga**), "**Du** har rätt att säga din åsikt (**uttrycka sig, säga**)"

Sedan säger du: Nu ska NN och jag spela lite teater/ett rollspel för er.

Rollspel:

- Det är personalen som agerar i rollspelet. Anpassa det till den aktuella gruppen.
- Person 1 och person 2 ska naturligtvis bytas ut mot namnen på dem som agerar.

Gå igenom vad det var som hände i rollspelet och lyft fram vad personerna gjorde mot varandra.

Diskussionsfrågor:

Anpassa frågorna efter gruppen. Hitta på andra frågor om du tycker det är lämpligt eller behövs.

Använd gärna pekprat även här.

1. "**Hur** tror ni det kändes (**känns, känner**) för person 1 när hen **inte** fick säga vilken mat hen ville (**vill**) ha?"
2. "**Får man göra så (får göra?)**" Ta hjälp av bilderna och använd tummen upp och tummen ner för att fråga om det är bra eller dåligt. Var tydlig med att det är fel!

Sedan säger du: "Det finns fler saker man **inte** får göra mot andra." Använd bilderna på kategorikartan (eller ett bildkort i taget). Använd även nedersta raden på kategorikartan och peka. "En del saker är **förbjudna** eller **brottsliga**" "Andra helt enkelt bara **fel**" "Du kan **berätta** för någon du litar på. Hen kan **hjälpa** dig, om någon gjort något dumt mot dig". Kartorna med de övriga våldskategorier bör finnas till hands, eftersom det säkert kommer förslag från dem också.

Övningar:

Var tydlig med att den gående och de seende utövar makt, gör detta för att vara elaka och inte av obetänksamhet.

Hitta på aktivitet som inte passar rullstol.

Gör narr av den som inte ser och skratta tillsammans åt att den som är blind inte förstår vad ni gör.

Två-tre personal rollspelar och "tänker högt" om hur de resonerar. Utse en av er som sitter i rullstol och en som inte ser. Viktigt att vara tydlig med att det **inte handlar om någon annan specifik person**.

Sammanfattning:

1. Lägg fram två bildkort för utvärdering med "bra, ok" till vänster och "dåligt, inte ok" till höger (sett från deltagarnas håll).
2. Välj ut några av bildkorten funktionshinderspecifikt våld och blanda med neutrala positiva bildkort (samma kort för alla kategorier)
3. Prata om ett kort i taget och lägg det där det hör hemma - bra eller dåligt.

Om det passar gruppen/personen gör ni en gemensam utvärdering istället. Välj själv om du ska utvärdera enskilt eller i grupp och på vilket sätt. Låt personerna svara på det sätt du är bekväm med och som passar gruppen/personen. T ex:

- peka på de gula värderingskort
- tummen upp eller tummen ner
- ställa sig i olika hörn av rummet
- varsitt rött och grönt kort

OBS! Skulden ligger alltid hos den som utövar våldet! Det är förbjudet med våld!

Manual för ledaren - Fysiskt våld

Vad vill vi förmedla med rollspelet?

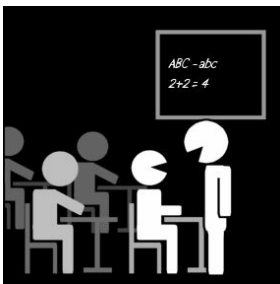
Man får inte ta så hårt i någon annan så det gör ont.

Genomför följande rollspel:

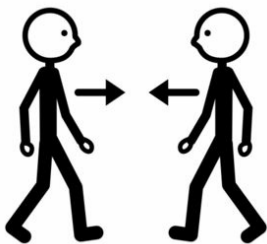
Person 1 sitter ner och vill inte följa med när person 2 säger till. Person 2 tjarar och tar till slut hårt i armen på person 1. Person 1 grimaserar och visar att det gör ont.

Gå igenom och sammanfatta rollspelet, då det är genomfört.

Diskussionsfrågor t ex

1. Hur tror du det kändes på person 1 när person 2 tog hårt i armen?
2. Får man göra så?

Övningar

- Ta i varandra för att känna efter hur det känns med hårt och löst/mjukt. Kan kännas olika hos olika personer. Förstärk med bild och tecken.

- Så här ser jag ut om någon tar mig hårt i armen och det gör ont. Hur ser du ut när det gör ont på dig?

Sammanfattning

Använd bildkortet som hör till denna kategori av våld. *Se instruktion.*

Ingen får slå eller göra någon illa!

Det är den som gör någon illa som gör fel. Inte den det gör ont på.

Peka på pekpratskartan när du berättar vad ni vill förmedla med rollspelet:

Orden som är **fetmarkerade** nedan finns på pekpratskartan.

Säg t.ex. "**Ingen** får **ta** i någon så **hårt** så det för **ont**". Kanske behöver du upprepa och förtydliga och säga "**Jag** får **inte ta** så **hårt** så det gör **ont**", "**Du** får **inte ta** så **hårt** så det gör **ont**", "**Ingen** får **ta** så **hårt** så det gör **ont**".

Sedan säger du: Nu ska NN och jag spela lite teater/ett rollspel för er.

Rollspel:

- Det är personalen som agerar i rollspelet. Anpassa det till den aktuella gruppen.
- Person 1 och person 2 ska naturligtvis bytas ut mot namnen på dem som agerar.

Gå igenom vad det var som hände i rollspelet och lyft fram vad personerna gjorde mot varandra.

Diskussionsfrågor:

Anpassa frågorna efter gruppen. Hitta på andra frågor om du tycker det är lämpligt eller behövs.

Använd gärna pekprat även här.

1. "**Hur** tror ni det **kändes** på person 1 när person 2 tog **(ta i)** **hårt** i armen?"
2. "Får man göra så **(får göra?)**" Ta hjälp av bilderna och använd tummen upp och tummen ner för att fråga om det är bra eller dåligt. Var tydlig med att det är fel!

Sedan säger du: "Det finns fler saker man **inte** får göra mot andra." Använd bilderna på kategorikartan (eller ett bildkort i taget). Använd även nedersta raden på kategorikartan och peka. "En del saker är **förbjudna** eller **brottsliga**" "Andra helt enkelt bara **fel**" "Du kan **berätta** för någon du litar på. Hen kan **hjälpa** dig, om någon gjort något dumt mot dig". Kartorna med de övriga våldskategorier bör finnas till hands, eftersom det säkert kommer förslag från dem också.

Övningar:

1. *Hur känns det när någon tar hårt?*

Två och två, eller alla tillsammans i ring, håller varandra i händerna. Be eleverna ta hårt eller löst i varandras händer för att känna skillnaden.

2. *Hur syns det att det gör ont?*

Visa själv med ansiktsuttryck. Be eleverna visa hur de ser ut när det gör ont. Ge respons på deras ansiktsuttryck, använd eventuellt spegel eller kamera. Sträva mot att de ska hitta rätt.

Sammanfattning:

1. Lägg fram två bildkort för utvärdering med "bra, ok" till vänster och "dåligt, inte ok" till höger (sett från deltagarnas håll).
2. Välj ut några av bildkorten fysiskt våld och blanda med neutrala positiva bildkort (samma kort för alla kategorier)
3. Prata om ett kort i taget och lägg det där det hör hemma - bra eller dåligt.

Om det passar gruppen/personen gör ni en gemensam utvärdering istället. Välj själv om du ska utvärdera enskilt eller i grupp och på vilket sätt. Låt personerna svara på det sätt du är bekväm med och som passar gruppen/personen. T ex:

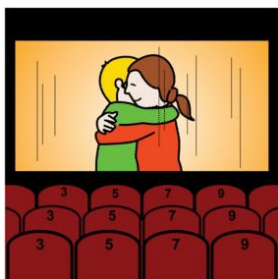
- peka på de gula värderingskort
- tummen upp eller tummen ner
- ställa sig i olika hörn av rummet
- varsitt rött och grönt kort

OBS! Skulden ligger alltid hos den som utövar våldet! Det är förbjudet med våld!

Manual för ledaren - Ekonomiskt våld

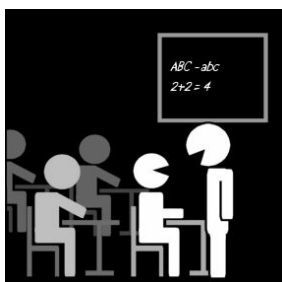
Vad vill vi förmedla med rollspelet?
Man får inte ta andras saker utan lov

Genomför följande rollspel:

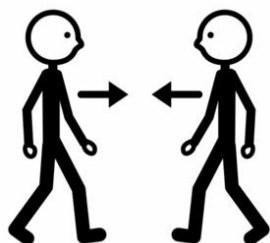
Person 1 och 2 står i kö till kassan i godisaffären. Person 1 har ryggsäck och ytterfacket är öppet. Person 2 tar plånboken som ligger i det öppna facket. Person 1 hittar inte sin plånbok när hen ska betala.

Gå igenom och sammanfatta rollspelet, då det är genomfört.

Diskussionsfrågor t ex

1. Hur tror du det kändes för person 1 när hen inte hittade sin plånbok?
2. Får man göra som person 2 gjorde?

Övningar

- Lära sig säga nej, när någon tar något.
- Växla mellan att säga ja och nej till att låna ut något.

Sammanfattning

Använd bildkortet som hör till denna kategori av våld. *Se instruktion.*

Ingen får ta saker från någon som inte vill det!
Det är den som tar som gör fel. Inte den som blir av med något.

Peka på pekpratskartan när du berättar vad ni vill förmedla med rollspelet:

Orden som är **fetmarkerade** nedan finns på pekpratskartan.

Säg t.ex. "**Ingen** får **stjäla** eller **ta** något från **andra** utan lov", "**Jag** får **inte stjäla** och **du** får **inte stjäla**" "**Ingen** får **ta** från någon som inte vill (**vill inte**).

Sedan säger du: Nu ska NN och jag spela lite teater/ett rollspel för er.

Rollspel:

- Det är personalen som agerar i rollspelet. Anpassa det till den aktuella gruppen.
- Person 1 och person 2 ska naturligtvis bytas ut mot namnen på dem som agerar.

Gå igenom vad det var som hände i rollspelet och lyft fram vad personerna gjorde mot varandra.

Diskussionsfrågor:

Anpassa frågorna efter gruppen. Hitta på andra frågor om du tycker det är lämpligt eller behövs.

Använd gärna pekprat även här.

1. "**Hur** tror ni det **kändes** för person 1 när hen **inte** hittade sin plånbok (peka ev. på plånboken i stjäla-bilden)?"
2. "Får man göra (**får göra?**) som person 2 gjorde" Ta hjälp av bilderna och använd tummen upp och tummen ner för att fråga om det är bra eller dåligt. Var tydlig med att det är fel!

Sedan säger du: "Det finns fler saker man **inte** får göra mot andra." Använd bilderna på kategorikartan (eller ett bildkort i taget). Använd även nedersta raden på kategorikartan och peka. "En del saker är **förbjudna** eller **brottsliga**" "Andra helt enkelt bara **fel**" "Du kan **berätta** för någon du litar på. Hen kan **hjälpa** dig, om någon gjort något dumt mot dig". Kartorna med de övriga våldskategorier bör finnas till hands, eftersom det säkert kommer förslag från dem också.

Övningar:

1. *Lära sig att säga NEJ när någon tar något*

Var förebild och säg Nej! med eftertryck. Uppmana gruppen att titta på hur du ser ut. Låt deltagaren prova att säga "Nej!" med eftertryck och se sitt eget ansiktsuttryck i en spegel eller på foto. Sträva efter ett tydligt Nej-uttryck.

2. *Växla mellan att säga JA och NEJ till att låna ut sin mobiltelefon, pengar eller liknande.*

Viktigt att visa att man inte måste bli ovänner för att man säger nej.

"**Alla** har rätt att säga nej och att man inte vill (**vill inte**) låna ut saker". "**Jag** har rätt att **säga** nej.", "**Du** har rätt att **säga** nej"

Sammanfattning:

1. Lägg fram två bildkort för utvärdering med "bra, ok" till vänster och "dåligt, inte ok" till höger (sett från deltagarnas håll).
2. Välj ut några av bildkorten ekonomiskt våld och blanda med neutrala positiva bildkort (samma kort för alla kategorier)
3. Prata om ett kort i taget och lägg det där det hör hemma - bra eller dåligt.

Om det passar gruppen/personen gör ni en gemensam utvärdering istället. Välj själv om du ska utvärdera enskilt eller i grupp och på vilket sätt. Låt personerna svara på det sätt du är bekväm med och som passar gruppen/personen. T ex:

- peka på de gula värderingskort
- tummen upp eller tummen ner
- ställa sig i olika hörn av rummet
- varsitt rött och grönt kort

OBS! Skulden ligger alltid hos den som utövar våldet! Det är förbjudet med våld!

Manual för ledaren - Psykiskt våld

Vad vill vi förmedla med rollspelet?

Man får inte vara "dum" och säga att någon inte får vara med.
Känslan av att vara utesluten

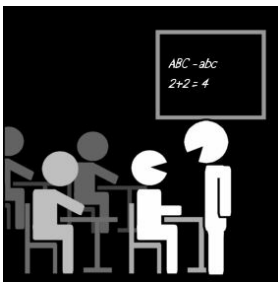

Genomför följande rollspel:

Person 1 kommer för att sätta sig vid ett bord där några sitter och pratar

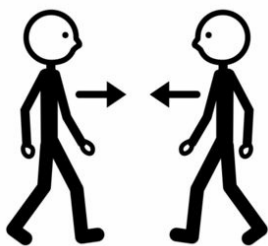
Person 2 säger "Du får inte sitta här för vi pratar hemlisar"

Gå igenom och sammanfatta rollspelet, då det är genomfört.

Diskussionsfrågor t.ex.

1. Hur tror du det kändes för person 1 när person 2 sa att hen inte fick sitta vid bordet?
2. Får person 2 säga så?

Övningar

- Bjuda några på godis men utesluta någon/några
- Viska om någon i gruppen, hur känns det för den man viskar om?
- Dela ut inbjudningskort till party, men inte till alla.

Förstärk med bild och tecken.

Sammanfattning

Använd bildkortet som hör till denna kategori av våld.*Se instruktion.*

Man får inte mota bort någon som vill vara med i gänget!
Det är den som motar bort som gör fel. Inte den som blir bortmotad.

Peka på pekpratskartan när du berättar vad ni vill förmedla med rollspelet:

Orden som är **fetmarkerade** nedan finns på pekpratskartan.

Säg t.ex. "**Ingen** får vara **dum** och säga att någon **inte får vara med**" säga "**Jag** får **inte** vara **dum** och säga att någon **inte får vara med**", "**Du** får **inte** vara **dum** och säga att någon **inte får vara med**", "**Alla** ska få **vara med**"

Sedan säger du: Nu ska NN och jag spela lite teater/ett rollspel för er.

Rollspel:

- Det är personalen som agerar i rollspelet. Anpassa det till den aktuella gruppen.
- Person 1 och person 2 ska naturligtvis bytas ut mot namnen på dem som agerar.

Gå igenom vad det var som hände i rollspelet och lyft fram vad personerna gjorde mot varandra.

Diskussionsfrågor:

Anpassa frågorna efter gruppen. Hitta på andra frågor om du tycker det är lämpligt eller behövs.

Använd gärna pekprat även här.

1. "**Hur** tror ni det kändes (**känns, känner**) för person 1 när person 2 sa att hen **inte** fick sitta vid bordet?"
2. "Får man göra så (**får göra? tillåtet?**)" Ta hjälp av bilderna och använd tummen upp och tummen ner för att fråga om det är bra eller dåligt. Var tydlig med att det är fel!

Sedan säger du: "Det finns fler saker man **inte** får göra mot andra." Använd bilderna på kategorikartan (eller ett bildkort i taget). Använd även nedersta raden på kategorikartan och peka.

"En del saker är **förbjudna** eller **brottsliga**" "Andra helt enkelt bara **fel**" "Du kan **berätta** för någon du litar på. Hen kan **hjälpa** dig, om någon gjort något dumt mot dig". Kartorna med de övriga våldskategorier bör finnas till hands, eftersom det säkert kommer förslag från dem också.

Övningar:

Hur känns det?

Berätta syftet med övningen som är att pröva på hur det kan kännas att inte få vara med. Låt två ledare rollspela och låt den som blir utesluten "tänka högt" om hur det känns. Om du låter en deltagare rollspela, se till att övningen i sig inte blir en kränkning.

Sammanfattning:

1. Lägg fram två bildkort för utvärdering med "bra, ok" till vänster och "dåligt, inte ok" till höger (sett från deltagarnas håll).
2. Välj ut några av bildkorten psykiskt våld och blanda med neutrala positiva bildkort (samma kort för alla kategorier)
3. Prata om ett kort i taget och lägg det där det hör hemma - bra eller dåligt.

Om det passar gruppen/personen gör ni en gemensam utvärdering istället. Välj själv om du ska utvärdera enskilt eller i grupp och på vilket sätt. Låt personerna svara på det sätt du är bekväm med och som passar gruppen/personen. T ex:

- peka på de gula värderingskort
- tummen upp eller tummen ner
- ställa sig i olika hörn av rummet
- varsitt rött och grönt kort

OBS! Skulden ligger alltid hos den som utövar våldet! Det är förbjudet med våld!

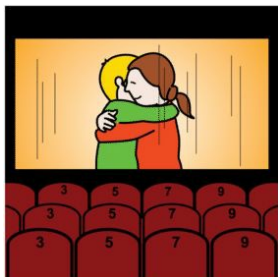
Manual för ledaren - Sexuellt våld

Vad vill vi förmedla med rollspelet?

Ingen får ta på dig på ett sätt du inte tycker om.

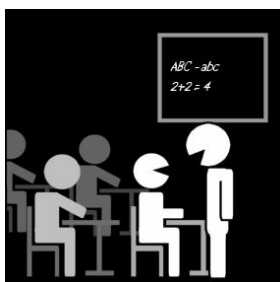
Du bestämmer själv vem som får ta på din kropp.

Genomför följande rollspel:

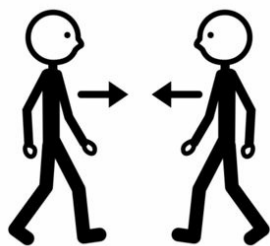
Två personer sitter bredvid varandra på t ex buss, parkbänk, i taxi eller skola.

*Person 2 börjar tafs på person 1, först lite grand. Person 1 flyttar på sig och ser besvärad ut. Person 2 fortsätter att tafs....
Gå igenom och sammanfatta rollspelet, då det är genomfört.*

Diskussionsfrågor t ex

1. Hur tror du det kändes för person 1 när person 2 tafsade?
2. Får person 2 göra så?

Övningar

- Var på din kropp får någon ta?
- Är det skillnad vem det är som tar på dig?
- Öva på att säga NEJ på ett övertygande sätt

Sammanfattning

Använd bildkortet som hör till denna kategori av våld. *Se instruktion.*

Du bestämmer själv över din kropp!
Det är aldrig ditt fel om någon gör något med dig som du inte vill!

Peka på pekpratskartan när du berättar vad ni vill förmedla med rollspelet:

Orden som är **fetmarkerade** nedan finns på pekpratskartan.

Säg t.ex. **"Ingen får ta på dig på ett sätt du inte tycker om (gillar inte)"** "Jag får **inte ta på dig** på ett sätt du **inte tycker om**", **"Du får inte ta på mig**, Kalle, Lisa (peka) på ett sätt vi **inte tycker om**", **"Ingen får göra så"**.

Sedan säger du: Nu ska NN och jag spela lite teater/ett rollspel för er.

Rollspel:

- Det är personalen som agerar i rollspelet. Anpassa det till den aktuella gruppen.
- Person 1 och person 2 ska naturligtvis bytas ut mot namnen på dem som agerar.

Gå igenom vad det var som hände i rollspelet och lyft fram vad personerna gjorde mot varandra.

Diskussionsfrågor:

Anpassa frågorna efter gruppen. Hitta på andra frågor om du tycker det är lämpligt eller behövs.

Använd gärna pekprat även här.

1. **"Hur** tror ni det **kändes (känns, känner)** för person 1 när person 2 **tafsade** (bild på kategorikartan)?"
2. **"Får man göra så (får göra? tillåtet?)"** Ta hjälp av bilderna och använd tummen upp och tummen ner för att fråga om det är bra eller dåligt. Var tydlig med att det är fel!

Sedan säger du: "Det finns fler saker man **inte** får göra mot andra." Använd bilderna på kategorikartan (eller ett bildkort i taget). Använd även nedersta raden på kategorikartan och peka.

"En del saker är **förbjudna** eller **brottsliga**" "Andra helt enkelt bara **fel**" "Du kan **berätta** för någon du litar på. Hen kan **hjälpa** dig, om någon gjort något dumt mot dig". Kartorna med de övriga våldskategorier bör finnas till hands, eftersom det säkert kommer förslag från dem också.

Övningar:

Var på din kropp får någon ta? Använd kartan **Vem får ta på dig?**

Två vuxna rollspelar och tar varandra på arm, ben, huvud, kind, rumpa, bröst.... Eleverna får göra tummen upp eller tummen ner.

Är det någon skillnad på vem det är som tar på dig (och i vilket sammanhang)?

Använd rollspel och karta. Eleverna får göra tummen upp eller tummen ner.

Öva på att säga NEJ övertygande

Välj några av de situationer som fått tummen ner och uppmana gruppen att uttrycka ett övertygande NEJ med rösten.

Sammanfattning:

1. Lägg fram två bildkort för utvärdering med "bra, ok" till vänster och "dåligt, inte ok" till höger (sett från deltagarnas håll).
2. Välj ut några av bildkorten sexuellt våld och blanda med neutrala positiva bildkort (samma kort för alla kategorier)
3. Prata om ett kort i taget och lägg det där det hör hemma - bra eller dåligt.

Om det passar gruppen/personen gör ni en gemensam utvärdering istället. Välj själv om du ska utvärdera enskilt eller i grupp och på vilket sätt. Låt personerna svara på det sätt du är bekväm med och som passar gruppen/personen. T ex:

- peka på de gula värderingskort
- tummen upp eller tummen ner
- ställa sig i olika hörn av rummet
- varsitt rött och grönt kort

OBS! Skulden ligger alltid hos den som utövar våldet! Det är förbjudet med våld!